

cisti divitem.¹ Laedit igitur se in honore, dum impudicam et stultam et foedam se ostendit. Quae etiam in hoc se viliores ostendit aliis animantibus, quae naturalibus ornamentis contentae sunt, ut gallus crista quasi galea, ut equus juba et leo mento. Ita igitur homo contentari debet ornamento naturae suae, id est rationi conformi et statui, quem proficitur.

17. Laedit 3. corpus hujusmodi fucus et ornatus, quia cerussa, ut fertur, maxillis applicata valde dentibus nocet, crebra etiam humectatio capillorum, crebra quoque exsiccatio valde capiti nocet. Et si Clementi Alexandrino credimus, ex capitis siccitate deficiente humore, quo capilli nutriuntur, ipsi velut arescentes albescunt et cani cito fiunt. Nocent etiam corpori in hoc quam plurimae, quia tam vanae sunt, ut cibo parcant et necessaria victui subtrahant sibi et suis, ut in his vanitatibus insumantur. Nocent etiam, dum vel nimis strictae² incedunt vel quadam vana amplitudine et vestium concavitate locum frigi vel vento porrigunt.

Laedunt etiam se 4. in pretiosissimi temporis jactura, quam miserae faciunt in videndo et cogitando et conficiendo et aptando sibi vana haec et de illis loquendo et audiendo.

18. Demum nocent sibi in anima, primo eam corpori injustissime postponendo; si enim ipsae merito injustum putant, si viri sui sibi praeponant ancillas, injustissime ipsae carnem animae praeferunt; de quibus merito Salomon dicit: „Cor sapientis in dextera ejus, et cor stulti in sinistra illius.“³ Sapiens enim est, qui cor habet in dextera, animam carni praeferendo; stultus autem, qui id habet in sinistra, carnem ei praeferendo. De quo merito idem Salomon ait: „Est malum, quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis: positum stultum in dignitate sublimi, et divites sedere deorsum. Vidi

¹ Clem. Alexandr. Paedag. lib. 2. c. 12; Migne P. G. 8, 550.

² Ms. I. et II. *strictae*.

³ Eccles. 10, 2.

servos in equis, et principes ambulantes super terram quasi servos.“⁴ Et alibi: „Per tria movetur terra, et quartum non potest sustinere; per servum, quum regnaverit, per stultum, quum saturatus fuerit cibo, per odiosam mulierem, quum in matrimonio fuerit assumpta, et per ancillam, quum fuerit heres dominae suae.“⁵ Quae plane mala facit, quae neglecto spiritu carnem superflue ornat. Caro enim est ille stultus positus in sublimi, sensus etiam carnis sunt illi servi in equis ambulantes; est et ipsa caro ancilla⁶ heres dominae, quia cura⁴ animae impendenda in ea collocatur. Ideo praestaret sequi Abraham eiciens ancillam cum filio ejus, carnali desiderio, in desertum poenitentiae cum pane et aqua,⁵ ut interim domina, id est anima, ornetur divitiis illis, quae ab intus sunt, et quiescat.

Laeditur etiam anima, quia dum ipsa foris egreditur ad orandum se, daemon ut fur intrat domum ejus cum septem spiritibus nequioribus se,⁶ imo cum septem capitibus et cornibus decem visis a Joanne,⁷ id est cum septem peccatis mortalibus et transgressione decem praeceptorum.

Peccat enim talis anima superbia et contemptu aliorum, si prae illis ornata est. Peccat etiam inani gloria, dum sua expendit et dilapidat, ut alienos oculos satiet, in quo duplex stultitia est: altera, quia rem impossibilem aggreditur, quia „non saturatur oculus visu“⁸ et mundus, ut dicitur, est animal habens oculos majores ventre, quod insatiabiliores sint; altera est, quia si maxime satiabiles essent alieni oculi, deberent propriis expensis⁹ satiari. Nunc autem hae misere dilapidant patrimonium, ut vestes et jocalia emant, ut alienos oculos satient, interim ventri proprio, imo pauperum Christi parentes. Peccat etiam invidia, ira et avaritia, si quae videt, et aliae habent, et ipsa non obtinet; ob quod peccat etiam acedia, quia prae

⁴ Eccles. 10, 5—7.

⁵ Prov. 30, 21—23.

⁶ Verba sunt usque ad ancillam desunt in ms. II.

⁴ Ms. I. *caro*.

⁶ Gen. 21, 10 ss.

⁵ Mat. 12, 45.

⁷ Apoc. 12, 3.

⁸ Eccles. 1, 8.

⁹ Ms. I. *exemplis*.

tristitia et sacra et orationes omittit. Peccat in gula, quia quum pompose ornata est, adit alienas domos et frequentat convivia, ut videatur. Peccat in luxuria, quandoque eam committens, ut turpem mercedem ad se ornandam accipiat, quandoque etiam, quia quum ornata est, vagatur et occasiones immunditiae habens polluitur. Ideo consulit Clemens Alexandrinus maritis, ut extrahant ab eis ornamenta, ne vagentur, sicut avibus extrahi solent pennae, ne fugiant.¹ Uxor enim juxta David sententiam, „sicut vitis abundans“ manere debet „in lateribus domus“² et non extra vagari; et ut id faciat est putanda, ablatis superfluis ornamentis.

19. Violat quoque decem praecepta; quod jam de tribus prioribus vidimus, quorum trium observationem praesertim in baptismo profitemur, in quo renuntiamus diabolo et omnibus pompis ejus et profitemur, nos natura filios esse Adae et irae,³ et promittimus crucifixi sequulam. Fucus autem et ornatus superfluius directe contrarius est huic professioni, quia pars est operum et pomparum daemonis, et qui illo utitur, negat statum sibi convenientem, et quia filius est Adae secundum carnem, et quia frater et miles est Christi secundum spiritum. Qui ergo se cognoscit filium Adae, hoc est se esse in exilio et circumferre carnem mortalem rebellem spiritui, debet illam veste aspera et lugubri domare.⁴ Ideo Adam et Eva primo asperis foliis ficus se texerunt et a Deo tecti sunt vestibus pelliceis, quibus (si Sexto Pompejo Festo credimus) veteres utebantur tempore luctus. Ideo sancti, qui continuum luctum intelligebant hanc vitam, circumierunt juxta Paulum „in melotis et pellibus caprinis.“⁵ Quia vero postea vestibus pelliceis homines in luctu coeperunt

¹ „Ea ergo, quae a feminis ad luxum comparantur, ab eis tanquam pennae detrahenda sunt, ut quae instabilem insolentiam inanesque voluptates procreant, quibus excitatae et quodammodo alatae, saepe a matrimonis volant.“ Paedag. lib. 3. c. 11; Migne P. G. 8. 631.

² Ps. 127, 3.

³ Eph. 2, 3.

⁴ Ms. II. veste aspersa et lugubri domare.

⁵ Hebr. 11, 37.

uti, ideo monachi initio¹ his usi sunt, et quia se cognoscebant filios Adae, ut diximus, et quia fratres erant Christi; qui postquam in luctu et passione degit vitam, irridetur ab iis, qui pretiosius et mollibus vestiuntur, sicut florum coronae juxta Clementem Alexandrinum irrident coronam spineam Christi.²

Reliqua etiam septem praecepta de proximi charitate violantur³, quia parentes et maritos vexat, extorquendo pecuniam⁴ pro hujusmodi pompis; pro quibus interdum committitur adulterium et aliena concupiscuntur et furta et homicidia fiunt.

20. Quum igitur anima tam foeda sit in corpore tam ornato, merito a Clemente Alexandrino comparatur idolis gentium, quae quum rudia et foedissima saxa et ligna essent, templis ornatissimis continebantur; ita animae foedissimae istarum corporibus ornatissimis continentur.⁵ Ideo daemon merito irridet illas, per aureas catenas vel cingulum eas ridentes ad infernum trahens quasi saccos vermium. Merito etiam idem daemon in animam ut foediorum expuit; sicut de quodam dicitur, qui expuit in faciem tyranni foedissimi habentis pulcherrimam domum et familiam, quaesitusque cur id fecisset, quia nihil, ait, foedius facie tua in domo tua vidi; ita daemon respondere his potest, qui corpus ornantes non fecerunt semen in Israel, id est non curaverunt obtinere sedem in coelo animae paratam. Ideo merito in infernum ducuntur. Ut enim Tertullianus ait, quamdiu Eva vixit, non se ornavit.⁶ Ideo sicut locus cadaveris, et quamdiu habet cadaver ornatum, etiam pallium est cadaveris signum, ita superfluius ornatus corporis signum est intus foetentis et mortuae animae. Unde Habacuc ait: „Ecce iste coopertus est auro et argento et omnis spiritus non est in visceribus ejus.“⁷ Ideo

¹ Deest in ms. II.

² Paedag. lib. 2. c. 8; Migne l. c. 480.

³ Deest in utroque ms.

⁴ Item deest in utroque.

⁵ Iste locus classicus exstat apud Clementem Alex. in Paedag. lib. III. c. 2; Migne P. G. 8. 559.

⁶ De cultu foeminarum l. 1. c. 1; Migne P. L. 1, 1305.

⁷ Hab. 2, 19.

sicut Christum indutum purpura mali irridebant, boni vero ei compatiiebantur, ita superflue ornatum daemones irridunt, Deus autem et angeli et boniviri ei, ut cadaveri, compatiuntur.

21. Tertia ratio est, quia superflus ornatus et fucus est contrarius charitati proximi; et ornatus quidem plus laedit charitatem proximi,¹ quia vexat eum et dat occasionem vel avaritiae vel ambitionis et vitiorum his conjunctorum. Fucus vero, in quo non ita expenditur, laedit proximum in hoc, quod dat occasionem luxuriae et vitiiis eis conjunctis.

Quae ut videantur, discurrendum est per eos, qui ex dictis laeduntur.

Laeduntur igitur in primis parentes, quia quum filiae nimis in pompis expendant, vexantur parentes, dum cogitant et angustiantur pro dote quaerenda, sive per usuras et fraudes sive per rapinas et bella et malas artes. Vexantur et fratres, quibus saepe incumbit onus maritandi sorores et eadem faciendi, quae de parentibus diximus; vel si parentes eas maritarunt, quia ipsis nihil relinqueretur, coguntur vel vacare injustis negotiis vel ire ad bella et omnia militum peccata addiscere, vel quia non audent ita pomposas ducere uxores ob graves expensas, manent interdum cum concubinis vel his foediora peccata committunt. Vexantur sorores,² quia, una vel altera dotata, reliquae manent sine dote et vel coguntur vitiae intrare monasteria vel prae invidia sororum et desperatione inhonesta committunt. Vexantur etiam servi, qui vel in vietu vel in verbis vel in verberibus vel mercede laeduntur occasione harum pomparum. Vexantur mariti fictis suspiriis et lacrimis, unde coguntur male lucrari, ut uxor eorum expendat; quos quandoque mulier prodit, ut habeat, unde ornetur, ut Eriphile meretrix facta, „auri quae pretium sumpsit pro conjuge charo.“ Vexantur consanguinei et alii similis nobilitatis, dignitatis et gradus, sed pauperes, qui non possunt ita dotare filias suas, quae vel re-

¹ Verba et ornatus . . . proximi desunt in ms. H.

² Ms. II. parentes.

mauent innuptae vel nubunt vilioribus, unde nobilitas perditur et jam dicta mala sequuntur.

Laeduntur etiam artifices, qui in his faciendis vel vendendis occupantur et horum parari; quia sicut prohibita piscatione non solum piscantes, sed etiam retia illis dantes incidunt in poenam, ita etiam isti artifices, qui non utuntur superfluo ornatu, peccant juvando eo abutentes.¹ Alii etiam pauperes laeduntur, quia superflua divitum pauperibus debent erogari; in hoc enim eis data sunt. Alii etiam proximi laeduntur, qui hujusmodi ornatum vident; praebetur enim eis occasio contentionis, invidiae, aemulationis, murmurationis, irrisionis et frequentis lasciviae, praesertim ex fuce. Ornamenta enim pretiosiora licet laedant rempublicam in abusu divitiarum, quae sunt nervi ipsius, plusquam fucus, in provocatione tamen ad luxuriam et mala, quae ex ea nascuntur, plus nocet fucus; quia experientia monstrat, quod vestis licet pretiosa, modo sit honesta, non provocat ita ad lasciviam, imo quo honorabiliorem ostendit habentem,² eo minus sperant et audent carnales eam provocare; fucans autem se, ostendit se curiosam et vanam et quae carnis sunt quaerentem et quasi se prostituentem, ideo aditum facit concupiscentiae et audaciae eam tentandi. Ideo volebat Paulus, ut velato capite in ecclesia mulieres orarent propter angelos,³ qui offenduntur, dum in tortis crinibus, quasi rete et daemonum nido, piscantur animas, quas ipsi custodiunt. Ideo etiam Tertullianus laudat feminas Arabes, quae dimidia⁴ luce se privabant, altero tantum oculo videntes, ne ab hominibus aspicerentur;⁵ reprehendit etiam reginam illam Romanam, quae illas miseras dicebat, quod ita velatae⁶ amare possent et non amari. Hoc imprimis reprehendit Tertullianus, quia raro accidit, quod ipsae ament, sed fre-

¹ Ms. I. eo abutente. Ms. II. se abutentes.

² Ms. I. habitum.

³ I. Cor. II, 10.

⁴ Ms. I. et II. media.

⁵ De velandis virginibus (liber a Tertulliano montanista conscriptus) c. 17. Migne P. L. 2, 912.

⁶ Ms. I. natae.

quenter quod amentur, si non velentur.¹ Unde etiam Clemens Alexandrinus non commendat illam, quae quum audisset: pulcher cubitus, respondit, at non publicus, et dicenti: pulchra facies, respondit, at solius mariti mei. Consultus enim fuisset tegere membra, quam occasionem dare hujusmodi laudatoribus, qui ab his scandalizantur. „Melius est enim labi pedibus quam oculis,“ teste Clemente Alexandrino.²

22. Laeduntur etiam non parum honestae et modestae personae, quae inter hujusmodi ambitiosas vivunt, dum irridetur earum justitia et simplicitas, quod modeste et sobrie se ornent; interdum quoque, quia infirmas sunt, timore hujus opprobrii excessive etiam se ornant. Absentibus etiam obsunt, et quia hujusmodi pomposae vanitates de gente in gentem facile transeunt, et quia subdoli et injusti negotiatores et crudeles milites alienas regiones diripiunt et mare et terras inquietant, quo male conquirant aurum, gemmas et ornamenta, quibus natale solum inficiant. Nocent etiam futuris hominibus, qui malam hujusmodi inveniētes consuetudinem vel servant vel in pejus augent, in quo frequenter peccare solent matres, filias docendo hujusmodi fucum et ornatum. Offendunt et prioris saeculi homines, quorum et exemplum modestiae imitari dedignantur et doctrinas spernunt; non solum enim auctores scripturae, quos attulimus, sed innumeri sancti et doctores et antiqui patres hujusmodi abusum taxant et igne aeterno dignum existimant. Qui tam multi sunt, ut ob prolixitatem vitandam eorum sententias non retulerimus. Legat qui volet Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Cyprianum, Hieronymum, Augustinum et Chrysostomum,³ Boetium et omnes fere alios; inter modernos legat Abulensem super Matthaeum c. 11., Joannem de Turrecremata.⁴ Ut merito crudelissimae habendae sint,⁵

¹ Ibid.

² Paedag. lib. 3. c. 11. Migne l. c. 646.

³ Deest in ms. I.

⁴ Vide supra pag. 468 not. 2.

⁵ Ms. I. *Est . . . sunt.*

quae cum tot proximorum damnis superflue ornari volunt, longe dissimiles mansueti Davidi, qui aquam periculis emptam bibere noluit, sed eam Domino libavit.¹ Offendunt denique angelos ipsos et beatas animas sibi caras a Deo separando. Ideo legitur, angelum quendam corpore assumpto nares obturasse, dum juveni pulchro et ornato appropinquasset, quas coram bruto² cadavere patulas habuit. Et tandem solis daemonibus in hoc obsequium faciunt. Illi enim teste Tertulliano, qui se in angelos lucis transfigurant, inventores fuerunt hujusmodi artis perversae se facandi et lascive ornandi.³

Quum igitur ita fucus et ornatus superfluus Deum offendant et eum, qui se superflue ornat, et alios proximos omnes, mortale peccatum procul dubio saepissime erit et aeterno igne dignum, idcirco totis viribus vitandus et dissuadendus.

Quod tamen de universo abusu vel aliqua magna ejus parte intelligendum censeo. Talis enim contra charitatem fere militat. Quod non ita auderem asserere⁴ de quavis hujus abusus parte; nec enim semper peccatum mortale putarem abuti alienis capillis vel anellis⁵ vel chirotheicis excedentis pretii et similibus. Quodvis enim horum seorsim non semper erit contrarium charitati, quia expensas charitati contrarias non inducet, neque utentem impudicam ostendet, neque alium mortaliter scandalizabit, quod facere monstravimus⁶ totum abusum hunc vel magnam ejus partem.

Capit. VI. Rationes pro fuce vel ornata superfluo considerantur.

23. Neque rationes, quibus superfluus fucus vel ornatus defendi solet vel approbari, alicujus sunt momenti,

¹ II. Reg. 23, 16.

² Ms. II. *bruti.*

³ Cf. Tertull. De cultu fem. l. 1. c. 2. (Migne P. L. 1, 1305) et 2. c. 5. 10 (Migne l. c. 1321. 1328).

⁴ Ms. I. *disserrere.*

⁵ Ms. II. *addit vel pilos excellere.*

⁶ Ms. I. et II. *monstravimus.*